

Sumonyi Zoltán

Védőbeszéd

I.

Athéni férfiak! Hogy miként hatott tirátok
 Perlőim vádbeszéde, azt én nem tudhatom.
 Engem lenyűgözött a meggyőzni szánt tiráda,
 Holott igazság-árnyék se volt sok mondaton.
 Mondták, hogy óvakodni ajánlatos lesz tőlem:
 Elsőpró szónoklattal mindent kifordítok.
 Igen, mert ellentétben velük, igazat mondok,
 S az igazság azoknak elborzasztó szitok.

II.

Előbb a régi vádak ellen kell védekeznem,
 Mert hát azokkal régtől tömték a fejeket:
 „Van egy bölcs férfiú, kit neveznek Szókratésznek,
 Vizsgálgat minden égi és földi rejteket,
 S azt mondja, nem minden rossz, amit mi rossznak tartunk. –
 Ebből is látható, hogy minő istentelen!”
 Ez ellen védekeznem jogom és kötelesség,
 S betartanom a törvényt: – legbensőbb intelem.

III.

Onnan kezdjük: milyen vád, miféle rágalom volt,
 Amelyekkel Melétosz elétek rángatott?
 Azt mondja, vétkeztem, mert „rejtelmeket vizsgálok,
 A kráterek s a felhők titkára oktatok.
 S ahogy Arisztophanész a *Felhők*ben megírta,
 A légben úgy sétálok, akár egy szőnyegen.”
 De hozzátok csak egyet, egyetlenegy tanút, ki
 Ezt látta már! – A többi vád épp ily képtelen!

IV.

Tehát ebből semmit se hihettek el! Meg azt sem,
 Hogy jó fizetség mellett bárkit pallérozok!
 Habár irigylem mind, kik erényre jól nevelnek,
 Csakhogy mihez nem értek, olyanba nem fogok!
 Athéni Kalliosz jött minap a csarnokokba,
 Sok pénzért két fiához tanítót véve fel.

Paroszi Eumenoszt. S ezért meg is dicsértem:
Az érti mesterségét! Mindent megérdemel!

V.

Akad, ki megkérdezné: „De hát minő ügyed van?
Miért is gyúlt fejedre parázként rágalom?”
Athéni férfiak! Tán hivalkodó a válasz:
A „legbölcsebb Szókratész” – ezzel gyúlt meg bajom.
Pedig nem én terjesztem! Delphoinak templomában
Püthia istennőtől kérdezte Khairephón:
„Van-e bölcsebb a földön athéni Szókratésznél?”
S az istennő felelte: „Nincs bölcsebb, mondhatom.”

VI.

Mindezt azért mondtam, hogy tudjátok, hol kezdődött
A rágalomhadjárat. – Hallgatván Püthiát,
Csodálkoztam, mert bölcsnek magam sosem tartottam,
De hát az istennő nem hibázhat ekkorát!
Így fölkerestem egy-két bölcsnek híresztelt férfit,
S vitáink közt beláttam, a bölcsebb én vagyok.
Erről meggyőzni őket reménytelennek látszott;
S haragtartásuk szítja a mély utálatot.

VII.

Az államférfi-bölcsök után költőkhöz mentem.
A dráma s dithürambosz szerzőit kérdezem:
Tudják-e mit jelent az, amit metrumba törnek?
Mert azt művészi módon tudják, elismerem.
S azt láttam, hogy az ihlet nem párosul tudással,
Amint a jósök, ők sem tudják, mit zengenek.
De azt hiszik magukról, ha költészetben első,
Akkor tudhatnak mindent, mindenhez értenek.

VIII.

Aztán kézművesekhez mentem, megtudni róluk,
Hogy mennyit tudnak arról, amit nem ismerek.
Athéni férfiak! Már belátom, sok dologban
Tapasztaltabbak nálam, s bölcsebbek, meglehet.
De ők is, mint a költők, azt gondolják, ha szépen
Egy székot megfaragnak, ettől már bölcsök is.
Föltettem hát magamnak ismét a kezdő kérdést:
A jós-isten beszéde igaz volt, vagy hamis?

IX.

Ezért megyek még most is mindenhová, kutatva
 A bölcseket, s ha látom, hogy ostobák, bizony
 Megmondom ott előttük – lehet száz követőjük –
 Üres fejű vagy! Rád a kutyámat sem bízom.
 Ezért sok gyűlölséget kellett már elszenvednem,
 Pedig Püthia annyit mondott, hogy „Szókratész
 Azért bölcsebb, mert tudja, mit ismer, mit nem ismer;
 A bölcsesség minálunk! – Övé a józan ész.”

X.

Ehhez jön még, hogy ifjak követnek, s eltanulták
 Vitázó módszeremből a nyers ítéletet.
 Ezért is engem szidnak, mert őket úgyse mernék;
 A tíz legjobb családból valók e gyermekek.
 Így lépett ellenem föl Melétosz, ki a költők
 Nevében sértődött meg, Anütosz perre vitt,
 Az államférfiak és a kézműves csoportért,
 Lükón meg szónok-védő... Soroljam reggelig?

XI.

A régi vádakról most elég lesz ennyit szólnom,
 Inkább Melétoszékhöz forduljunk vissza már!
 Kezdjük Melétossal, ki – ahogy magáról mondja –
 Az államért aggódván elméje körbe jár:
 Azt mondja, vétkezem, mert az ifjakat megromtom,
 S keblemben istenszobrok helyén új démonok. –
 Szerintem bűnös az, ki alaptalan megvádol,
 S buzgó, ahol mindeddig csak hátat fordított.

XII.

Tehát most állj föl, s mondd el nekünk is itt, Melétosz,
 Fontos-e, ha az ifjak elméjét művelik?
 „Fontos, bizony!” – Helyes! Most mondd meg, hogy kik tehetnék
 Az ifjakat még jobbá? „A törvények teszik.”
 Aztán? „A bírák.” – Aztán? „A népgyűlés.” – Vagyis hát
 Mindenki jobbít rajtuk, csupán én rombolok?
 „Igen. Ezt mondom éppen.” – Zeuszra! Boldog ifjak!
 Egy ellen védik őket sok százan, mentorok.

XIII.

Aztán felelj, szerinted miféle polgárok közt
Jobb élni? Hitszegő vagy derék szomszéd a jobb? –
„Derék szomszéd!” – No lám csak! Elismered, a jók jót,
A rosszak rosszat tesznek? „El én! Nem cáfolok.”
S azt mondod, készakarva rontom az ifjúságot.
Azért, hogy felnőttként mind rosszat tegyen velem?
Ilyen bolondnak tartod az aggastyánt, Melétosz?
Ezt senki el se hinné, miként én sem hiszem.

XIV.

Vegyük tovább! Bevádolsz, hogy újabb démonokban
Hiszek, s nekem nem szentek az ősi istenek.
Másutt meg azt mondod, hogy nem hiszek semmiben sem.
Nem véled, itt azért nagy ellentmondás lehet?
„Nem vélem!” – Márpedig, ha azt mondod: vétkezem, mert
Nem hiszek istenekben; istenekben hiszek,
Ez tréfa, rossz kísérlet. Athéni férfiak! Lám,
A vádló tréfamester csak játszik véletek.

XV.

Miért mondom, hogy játszik Melétosz a szavakkal?
Vizsgáljátok meg, kérlek, ez ifjú érveit!
Vajon születhet ember, ki löversenyre jár, de
Azt mondja, olyan állat, hogy ló, nem létezik?
A démonok, mint tudjuk, istenek szülte lények,
Vagy istenek nemzették, hát így-úgy istenek.
Bolond lennék tagadni istenek, nimfák létét,
S utódaiknak is jár az istentisztelet.

XVI.

Tehát Melétosz vádja nem áll meg. – Engem inkább
Aggaszt a gyűlölet, mert sokan gyűlölnék itt.
Mondhatnátok, miért is művelsz oly dolgokat, mely
A gyűlölet s irigység okán veszélybe vitt?
De tisztességes ember nem mérlegel, hogy meghal
Vagy élhet szemlesütve. Miféle élet az?
Azt mondom, hogyha egyszer hited mellett kiálltál,
Halálodig maradj ott! Rongy élet nem vigasz.

XVII.

Közérthetőbben, s rólam: Ha most elengednétek
 Egyetlen megkötéssel: Nincs több bölcselkedés,
 Azt mondanám: Athéni derék polgárok, inkább
 Ítéljetek halálra, az kisebb szenvedés.
 Amíg a hangom bírja, öregnek, fiatalnak,
 Athéninek vagy bármely polgárnak oktatom:
 A jellemépítéssel törődjön, ne a ranggal!
 Vagyonból nem lesz erkölcs. Erényből lesz vagyon.

XVIII.

Mert ezt tanítom, ebből következik, nem engem
 Büntettek, hogyha végül az ítélet: halál.
 Athén veszít az által, ha nincs, ki ostorozza
 A lomha metropoliszt, mely folyton szundikál.
 Az istenek rendelték korholni, ébresztgetni
 Az ittlakókat és az erre tévedőt.
 Mikor találtok még egy ilyen bolond tanítót,
 Ki ingyen és szegényen nem sajnál észet, erőt?

XIX.

Megkérdéztétek, mért nem nyilvánosan tanítok?
 [Személyesen kerestem egy-egy vitaközöt.]
 Gyermekekortól hallom az istenek tanácsát:
 Ne hirdess államügyben nyíltan nyilvánvalót!
 Igen, mert nem lehet, hogy biztonságban maradjon
 Ki nagy tömegnek mondja: Az igazság s a jog
 Bizony, hogy védelemre szorulna városunkban! –
 Őszinte államférfi így-úgy, de veszni fog.

XX.

Tapasztalatból mondom: Egykor a Nagytanácsban
 Ültem, mikor kimondták: Az ítélet halál!
 A Szalamisznál győztes derék tíz stratégára,
 Mivel sok vízbefúltért nem mentek vissza már!
 Egyedül én szavaztam ellene, mert a jognak
 Ez ellentmond, érveltem, de hát a rétorok
 Engem akartak végül vádlottként elvezetni. –
 Emlékezhetek erre, hisz mind szavaztatok!

XXI.

Tehát ne higgyétek, hogy megérek hetven évet,
Ha közszereplőként úgy élek, mint eddig is:
Ügyelve csak a jogra, csakis az igazságra,
Vizsgálva, mi valódi, vizsgálva, mi hamis.
A tanítványokért sem tudnátok elítélni,
Nekik se mondtam mást, és „tanítva” meg soha.
Csak kérdeztem: Mit gondolsz erről, mit gondolsz arról?
A jognak ez szerinted az éle vagy foka?

XXII.

De hát miért követnek örömmel mind, az ifjak?
Nyilván azért, mert abban a kedvüket lelik.
S ha ezzel rontom őket, amint Melétosz mondja,
Miért nem vádoltak meg se ők, se szüleik?
De hát itt vannak most is, tanúskodhatnak, névvel,
Akár a vádak mellett, akár mellettem is.
Azért nem szólíttjátok tanúk padjára őket,
Mert tudjátok a választ: Melétosz volt hamis!

XXIII.

Elég legyen már ennyi beszéd a védelemre!
Akad, persze, ki várná, hogy én, mint egykor ő,
Sokkal kisebb veszélytől siránkozásba kezdve,
Apát, anyát, porontyot mentségül vont elő.
Én nem teszem! Bár vannak fiaim, éppen három,
Meg asszonyom, de őket szégyenbe nem hozom.
Szégyent Athénra sem! Hogy utóbb ne mondja senki,
Polgáraként e földi létért rimáncodom!

XXIV.

A tisztességen túl, az nem lenne igazságos,
Hogy esdekelve kapjak kegyelmet tőletek.
A bíró esküt tett, hogy törvény szerint cselekszik,
S az ítéletben nem dönt, kit szeret, nem szeret.
Ezért esküszegésre nem készíthetjük őket,
Vizont ők sem lehetnek önként esküszegők! –
Logikus érveimre határozatot várok.
Ahogy számomra, épp úgy számukra tetszetőt!

AZ UTÁN, HOGY VÉTKESNEK MONDTÁK

XXV.

Athéni férfiak! Azt nem mondom, hogy haragszom
 Azért, mert végül engem bűnösnek mondatok.
 Inkább csodálkozom, hogy milyen kevésen múltott:
 Harminc hiányzott még, hogy fölmentsen voksotok.
 Melétosz ellen így is pert nyertem, tudhatjátok,
 Ha nem szegődik mellé Lükón meg Anütosz,
 Ez ifjú feltörekvő ezer drachmát fizetne,
 Hisz nincs ötödrész férfi, ki pusztán rá szavaz.

XXVI.

Ez ifjú törtető most halált kért rám. De hagyján!
 Minő ellenindítványt nyújtsak be nálatok?
 Vagy kérjem azt, mi illet? De hát miféle bűnre?
 Mit érdemel, ki eddig folyton csak oktatott?
 Se hadvezéri állás, vagyonszerzés vagy rangok
 Nem érdekeltek engem, ezért vagyok szegény.
 Megillet hát, és inkább, mint sok stadion-győztest:
 A kormányépületben naponta egy ebéd.

XXVII.

Tudom, mit gondoltok most: megint csak gúnyolódom.
 De ez korántsem így van, athéni férfiak!
 Halálos ítélethez elég csupán az egy nap?
 És mit kérjek magamra büntetlenség miatt?
 Ez így komolytalan per. Mondják, hogy száműzéssel
 Beérnétek, vagy pénzzel megválthatom magam.
 De pénzem nincs, és másutt megtűrt hogyan lehetnék,
 Ha már Athén se tűri egy-két feddő szavam?

XXVIII.

Most mondhatnátok azt, hogy „nem tudnál nyugton élni”?
 De éppen erről kéne meggyőzőnöm titeket,
 Hogy nem beszélnem annyit, minthogyha nem is élnék,
 Vagy nem hinnék. Ezt bízták énrám az istenek.
 Inkább fizetnék. Abból nagyobb bajom már nem lesz;
 Itt van Platón, Kritón, meg Apollodóroszék,
 Mondták, fizessék harminc ezüstöt, összeadják,
 Mert itt nem óv meg engem az értelmes beszéd.

A HALÁLBÜNTETÉS KIMONDÁSA UTÁN

XXIX.

Athéni férfiak! Hát, elég kevés idő kell
Nektek, hogy „gyilkosozzon” majd ellenségeitek!
Hogy értsétek: kevéske időket kéne várni,
S magától meghal az, kit most elítéltetek.
Veszniem kell, mert az érvek helyett ti másra vártok.
Ravasz rimánkodásra, mely méltatlan dolog
Azért, hogy elkerüljem halálom bármi módon. –
Gátlástalannak lenni? Inkább elpusztulok!

XXX.

Ti, *bátor férfiak*, kik vesztembe küldtök engem,
A Hádész pitvarában most nektek jószolok:
Amint a méregoldat dolgát elvégzi bennem,
A megtorlás – Zeuszra! – halálnál is nagyobb.
Megöltök, hogy ne kelljen bűnökről számot adni,
Ne olvashassam rátok miben hibáztatok.
De jönnek számon kérők! Ifjabbak, hevesebbek,
Akik követtek engem. Hát ezzel búcsúzóok.

XXXI.

A fölmentésem mellett kiálló férfiakkal
Beszélgessünk még arról, hogy mit jelent nekem
A tárgyalás, amelyen nyugodtan, s nyíltan szóltam,
Hisz égi jel, sugallat nem gátolt semmiben.
Korábban, hogyha rosszat mondtam volna, egy démon
Megállított. De itt most egyszer se tett ilyet.
Tehát bizonyos jó az, mi itt velem megtörtént,
S mert halnom kell, meghalni olyan rossz nem lehet.

XXXII.

Gondoljátok csak el, hogy Hádésznek országában
Homérosszal, Minósszal, Orpheusszal leszek!
Odüsszeust, Sziszüphoszt ugyanúgy megvizsgálom,
Hogy bölcsek-e vagy mégsem, mint tettem veletek.
Ezekkel együtt lenni kimondhatatlan béke,
Mert ott, ha vizsgálódom, nem gyilkolásra ok.
Hisz ők a fentieknél százszeres boldogabbak,
A nem múltó időkben már halhatatlanok.

XXXIII.

Ismétlem: jó reménnyel gondoljatok ti is,
 Bírám, a halálra, amely Hádészba visz,
 Arról is tudnotok kell, hogy létezik igazság:
 A jó halálában is elnyeri méltó jussát.
 Ezért nem tartott engem amaz égi jel vissza,
 Ezért is nem haragszom akarnok vádlóimra,
 Jobb részem így marad meg jövő évezredeknek.
 „Nagy szárnyadat borítsd ránk virrasztó éji felleg.”

Vége

